

Ivo Svetina

Ali je Edvard Kocbek upesnitve vreden junak?

Vprašanje, ali je Edvard Kocbek upesnitve vreden junak, sem si zastavil, ko sem se lotil pisanja igre o enem najpomembnejših slovenskih pesnikov in politikov, ki je tako usodno zaznamoval mnogo desetletij 20. stoletja – “ošabnega” stoletja, ki bo nekoč, ko ga bo “darežljiva vrtnica” pogledala v obraz, zardelo, kot poje pesnik v pesmi *Kdo sem?*, objavljeni v zbirki *Groza*. Zagotovo, sem si takoj odgovoril, in to vsak dan bolj, kajti vse kaže, da mi Slovenci ne moremo in ne moremo skleniti miru s svojo zgodovino; nenehno se obračamo nazaj, znova in znova se zatekamo v (pol)pretekle čase in tako ne živimo sedanjosti, ampak čas, ki ga sploh ni več! Zato tudi ne zmoremo t. i. aktivnega slovenstva, za katero se je zavzel Edvard Kocbek, partizan Pavle, avtor 4. točke programa Osvobodilne fronte, ki govori o tem, da je čas narodnoosvobodilnega boja tudi čas, ko morajo Slovenci spremeniti značaj svojega naroda. Saj aktivno slovenstvo vendar ne more biti to, da smo pol leta “vodili posle” v ekonomski in socialni zvezi sedemindvajsetih evropskih držav!

Edvard Kocbek pa ni le upesnitve vreden junak, ampak tudi tragičen junak, saj je neizmerno verjel v idejo o medsebojnem oplajanju krščanstva in marksizma, ki edina lahko zagotovita človeku svobodo in bivanje, ki mu ga ne bo krožil ne kapital ne Odrešenikova milost. Brezmejno pa je zaupal tudi svoji partizanski tovarišiji, s katero je preživel najkrutejša leta osvobodilnega boja, preden je jeseni 1943 skupaj z njo odšel v Jajce, v katerem je bila ustanovljena nova jugoslovanska država. A tovarišija je Kocbeka izdala, žrtvovala ga je, da je v novi federativni skupnosti “reprezentiral” Slovenijo; s tem je bil v najbolj usodnem obdobju konstituiranja slovenske državnosti na temelju neodtujljive pravice do samoodločbe odstranjen iz Slovenije. Tedaj se je začelo Kocbekovo tragično orfejevstvo, trpljenje Ovida v Pontu, ki je trajalo dve desetletji – vse do leta 1963, ko je izdal pesniško zbirko *Groza* in bil vsaj delno rehabilitiran, čez dobro

desetletje pa je bil zaradi intervjuja, v katerem je izpovedal resnico o pobojih domobrancev, znova anatemiziran.

Pesnikova pot v Jajce jeseni 1943 je enkraten dokument zgodovine in poezije, v katerem se razkrivajo vse usodnejše razpoke v tovarišiji, ki si je bolj kot osvoboditve (slovenskega) človeka želela moči in oblasti. Hkrati pa je pesnik Kocbek sredi vojne vihre skoraj ekstatično doživel stvarstvo kot nenehno razodetje poslednjih skrivnosti človekovega bivanja pod obnebjem "starega Boga". Tragičnost Edvarda Kocbeka ne izvira iz njegove naivnosti, nikakor ne, njegovo trpljenje (zato tudi pasijon!) ni ne trpljenje mladega Wertherja niti trpljenje, ki je rodilo Sonete nesreče; Kocbekova ljubezen je namreč ljubezen do domovine – kako se to danes nenavadno sliši! – in slovenstva. Upesnitve je vreden kot tragični junak, ki je bil zaradi svojega vizionarstva in utopične vere v sožitje križa in pentagrama, zaradi prizadevanja, da bi se slovenski beli in rdeči bratje prepoznali najprej kot bratje in šele nato kot pripadniki določenih Institucij, v katerih prebivajo strašne Ideje, obsojen na mrzli Pont, na izolacijo in doživljanje avtentične groze človeka, na katerega se je zrušilo "ošabno" stoletje. Edvard Kocbek je zato (še vedno) junak našega časa.

Ta tekst sem napisal lansko pomlad za programsko knjižico ljubljanske Drame za sezono 2008/2009. Tedaj sem še "delal" dramo Pasijon po Edvardu Kocbeku, saj sva s tedanjim ravnateljem Drame Janezom Pipanom ugotovila, da si besedilo zasluži še dodatno obdelavo, ki bi izostrila optiko, skozi katero se kaže dramsko dogajanje. Delo sem končal natančno na 65. obletnico II. zasedanja AVNOJ-a – 29. novembra 2009, ko je bil v Drami že novi ravnatelj, igralec Ivo Ban. Kmalu potem pa so se začeli – recimo – zapleti in nesporazumi, ki jih je sprožil režiser Sebastijan Horvat. Rezultat teh neprijetnih, da ne rečem neprofesionalnih in komaj predstavljljivih homatij je, da predstava Pot v Jajce, ki je 28. maja doživela premiero v SNG Nova Gorica, predpremiera pa je bila 12. junija v ljubljanski Drami, nima nikakršne zveze z mojo dramo Pasijon po Edvardu Kocbeku. Režiser je s svojima sodelavkama napisal novo besedilo, ki ni nastalo niti "po motivih" moje igre, kot so želeli prikazati. To brez dvoma precej pove o ravnatelju ljubljanske Drame, ki v tej " aferi " ni hotel zaščititi avtorja, ampak se je postavil na stran režiserja; še več pa o režiserju, ki je s svojim dejanjem – gledališko predstavo – izkazal popolno nepoznavanje polpretekle slovenske zgodovine in vloge Edvarda Kocbeka v njej! Edvard Kocbek je zagotovo " upesnitve vreden junak ", je tragična osebnost, kot drama tudi zahteva, vendar njegova Ideja – kot je značilno za novoveško evropsko literaturo (roman in dramo) zmaga, čeprav junak propade. Režiser se je – kdo bi vedel, čemu! – odpovedal

priložnosti, da bi na odru zaživel Edvard Kocbek, obdan s svojo tovarišijo, ki je bila vse manj tovarišija in vse bolj le partijski oblastniki. In tako se je tudi Sebastijan Horvat pridružil tistim, ki so dolga desetletja – od 1937. in *Premišljevanja o Španiji do Krivde in greha* Spomenke Hribar, ki je lahko izšla šele 1990. – izkoriščali Edvarda Kocbeka, z njim manipulirali, hkrati pa upali, da bodo z izgovarjanjem njegovega imena odrešeni svoje pritlikavosti in neznatnosti.